

A VÁNDORPATKÁNY ELTERJEDÉSE.

Európát, mint Peschel-Leipoldt mondja,* egymás után több patkányfaj látogatta meg. Az első, miként a középkori krónikások mondják, a góth patkány volt, utána jött a vandal, később a hunn patkány. Minden utóbbi betörő kiirtotta a megelőző, már meghonosodott fajt. A gyöngébbnek az erősebb jövevény előtt meg kellett hátrálnia, de utóbb őt is csak hasonló sors érte egy újabb invázióval szemben. Mely patkányfajok voltak ezek, érdekes volna tudni, de ma már ki nem mutatható, mivel az akkori írók nem különböztették meg a faji jegyeket élesen és meglegedtek azzal, hogy a nép ez alkalmatlan vendégeket azoknak a vándorló népeknek nevével ruházta fel, a melyek szereplése idejében megjelentek, vagy a melyeknek, úgy lehet, kísérétét is alkották. Hogy Ázsia felől jöttek időnként új seregek, azt feljegyezték, de jövetelök irányát és valószínű okát nem.

A német Ratte névből, mely előkerül már az althochdeutsch glosszáriumokban, valamint az angolszász Álfric-félében, azt kell következtetnünk, hogy a házi patkány (*Mus rattus* L.) volt a középkorban földrészünkön megjelenő legutolsó patkányhad, mely Keleteurópában a szláv néptörzseknek már szétváladozása idejében jelenhetett meg, mivel, mint V i k t o r H e h n mondja,** a különböző szláv törzsek különböző nevekkkel ruházták fel ezt az állatfajt. A természetrajz először Albertus Magnus munkáiban*** a XII. században emlékezik meg róla, — holott

* Physische Erdkunde nach den hinterlassenen Manuscripten Oscar Peschel's selbstständig bearbeitet und herausgegeben von Gustav Leipoldt. II. kötet. 1880. 657—658. l.

** Kulturpflanzen und Haustiere in ihrem Uebergange aus Asien von Victor Hehn. III. kiadás 1877. 408—409. l.

*** Orvos-természettudományi Értesítő 1882. Dr. Entz Géza. Term. tud. szak 147—149.

Anglia történetírói azt beszélnek, hogy Hódító Vilmos trónra lépése idején (1066) egy fekete patkányfaj tünt fel ott, mely Franciaországot előbb már annyira ellepte volt, hogy a németek, különösen pedig a nordhauseniek példájára még körmenetet is tartottak ez isten-csapása elhárítása végett.

Az angol nép elnevezte a jövevény patkányfajt normann- vagy whig-patkánynak, mely mindenütt elűzte a régi barna angolszász vagy tory-patkányt. De az elűzött nem maradt bosszulatlan, mert most már a normann-patkányt egy középázsiai faj, a *vándorpatkány* (*Mus decumanus* Pall.) szorítja le ott is az élet színpadáról, úgy hogy Bell szerint* Londonnak már csak egyes istállóiban, Mac Gillivray szerint pedig Skóciának kisebb félreeső falvaiban található. Európa szárazföldén kevés híján be van már fejezve a küzdelem, melynek egy érdekes példáját Leunis János természetrajzi író életrajzában is olvashatni.**

1842-ben Leunis tudni óhajtott, van-e még Hildesheimban házi patkány; közzé tette e végből a helyi lapban a kétféle patkány külön ismertető jegyeinek leírását és késznek nyilatkozott minden darab házi patkányért egy márkát fizetni, akár élve, akár halva hozza valaki eléje. Beállít pár nap múltán egy molnárlegény és azt jelenti, hogy a Godehardi malom régi sertés-hídlása felbontásakor egy óra alatt 60 darab patkányt vertek agyon. Zavarba jött ekkora eredménnyel szemben Leunis és fizetőképessége megállapítása végett összekutatva íróasztalát, elindult a hely színére. Abbeli aggodalma azonban, hogy mélyen kell a zsebébe nyúlnia, csakhamar eloszlott, mert a megölt valamennyi barna, tehát vándorpatkány volt, sőt később sem került elő

* Orv. term. tud. Ért. idézett helye.

** Johannes Leunis nach seinem Leben und Wirken von Karl Lorenz Grube. Hannover 1876. 22—23. l.

egész Hildesheimban egyetlen egy fekete (házi) patkány sem.

A házi patkány valódi otthona közhiedelem szerint Perzsia, a honnan ismeretlen időben mindenfelé szétáradt a mérsékelt éghajlatú vidékekre. Van az Amur-folyó mentén, hol miatta minden megehető dolgot jó magasra kell akasztani; nem hiányzik Japánban; az óceániai szigeteken oly erősen el van terjedve, hogy a lakosság egyéb húsnumű hiányában eledelül is használta, sőt mikor Uj-Zélandot a maórik birtokba vették, szándékosan magukkal vitték ezt a hasznavehető állatot is. Egyiptomban is rengeteg volt a számuk. Európába a népvándorlás idején jutott el és úgy terjeszkedett, hogy nem hiányzott csakhamar a bányák legmélyebb tárnáiban sem. Befészkelte magát különösen a hajók aljába és így nemcsak messze tengeri utakat tett meg, de szétáradt az Újvilágban is. Peruban 1544-ben terjedt el.

A vándor- vagy barna patkánynak Európa felé való özönlésére Pallas szerint* 1727-ben egy föld-rengés adott okot; nagy seregekben kelt ekkor át Asztrakhan városánál a Volga folyón, elterjeszkedett Orosz- és Lengyelországban. Kelet-Poroszországban 1750-ben jelent meg; Németország egyéb vidékein 1770-ben; eljutott nemsokára Párisig, hol orosz vagy tatárpatkánynak neveztek el. Svájcban 1809 körül mutatkozott, de ott ma sincsen erősen elterjedve; Lorenz szerint Grácban 1843-ig még nem volt. Dániában alig ismerik 30 év óta.

Kezdetben Európában megoszlott a kétféle patkány közt a bírt terület; egyik városban az új, a másikban a régi uralkodott; később a versenyzők megoszlottak városrészek, utcák, házak szerint. A ki Berlinben 50—60 évvel ezelőtt kora reggel az utcákon járt, nem ritkán látott megölt házi patkányokat és nem volt előtte kétséges, melyik rész marad a győztes. Koppen-

* Orv. term. tud. Ért. idézett helye.

hágában egyes utcák még a fekete patkányok birtokában vannak. 1847-ben még Milano körül is gyakori volt a házi patkány.

Hogy hazánkban mikor jelent meg az új faj, nem igen lelni feljegyzett nyomát, de Bielz 1856-ban azt mondja,* hogy Erdélyben alig látni már a régit. Budapesten és környékén 1843 óta már gyakori, sőt talán egyedüli a vándorpatkány. Grossinger-nek 1793-iki leírásából azt lehet következtetni,** hogy ő nem ismeri még az újat. Tömös váry Ödön Hunyad megye Puj nevű községéből 1882-ben még bírt keríteni egy him házi patkány példányt; szerinte van még a szomszéd Ponor községben is.*** Petényi Salamon hátrahagyott irataiban† a házi patkányról azt mondja, hogy »gyermekkorában mint tanuló a losonczi és beszterczebányai iskolák félrehelyein gyakrabban látta, de nem emlékezik arra, hogy mint természetvizsgáló valaha vele találkozott volna«. Jancsó József állítja,†† hogy 1850—1851-dik években, midőn Tisza-Roffon a Borbély családnál időzött, egy példányt a kertben vadászkutyák téptek szét.

Ma már el van terjedve a vándorpatkány minden égöv alatt, a hidegnek kivételével. A boldog Skandinávia csak hírből ismeri. Különös szeretettel vállalkozik az új patkány tengeri utakra, ha egyik féltekéről a másikra vezetnek is azok. Eljutott már Kalkuttába és vissza Afrika megkerülésével; egy ilyen hajón a patkányfogó eb a hosszú út folyamán 500 darabot fogott. Kane hajóját, mely az éjszaki szélesség 80° körül fagyott be, oly számmal kísérték, hogy sok kárt tettek az expedíció élestarában. Szaporaságukat és falánkságukat jellemzi az

* Orv. term. tud. Ért. idézett helye.

** Orv. term. tud. Ért. i. h.

*** Orv. term. tud. Ért. i. h.

† Természettajzi füzetek. V. 1881. 95—99. l.

†† Ugyanott.

az adat, hogy Párisban egy izben 4 hét alatt 16 ezret vertek agyon, valamint hogy 35 lóhullát emésztettek fel egy éj folyamában.

Hogy hogy nem, Éjszak-Amerikába már 1775-ben eljutott a vándorpatkány; 1825-ben Kingstonon át Felső-Kanadának vette terjeszkedése irányát; 1860 körül a Mississippifolyó felső folyása táján még nem volt, de ma már előnyomult Középamerikáig, sőt Peruig, hová Tschudi szerint hamburgi hajók hozták. Mikor jutott el a Pireneusi félszigetre, Éjszak-Afrikába és a Fokföldre, nem határozható meg, de már a hatalmas I. Napoleon Szent-Ilona szigetén, mint Las Cases beszéli, 1816. június 27-én reggeli nélkül maradt,

mert a császári konyhát teljesen felprédálták a vándorpatkányok; a barakk-lakások deszkafalaikat minduntalan keresztül rágták és ebéd után egész irtó háborút kellett viselni ellenök minden nap.

Ma elmondhatni, hogy a hol a vándorpatkány még elterjedve nincs, az a pont a hajózás és kereskedelem forgalmán kívül esik és a hol megjelenik, előtte a belföldi patkány mindenütt meghátrál. Az új-zélandi maórik bal-sejtelemmel nézik, mint pusztul az ő kiore nevű patkányuk a betolakodó elől, mely a fehér emberrel jött, mert e jelen-ségben saját emberfajuk kipusztulását látják megjósolva. (Kecskemétvidéki Term. tud. Társ.) HANUSZ ISTVÁN.

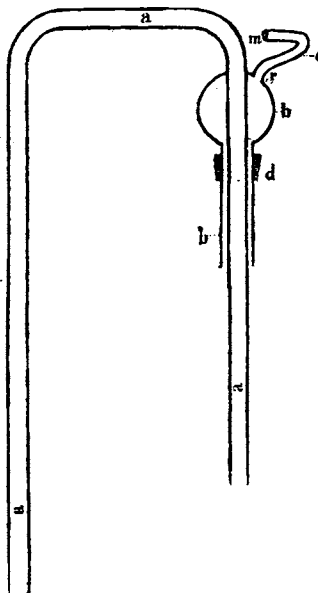
APRÓ KÖZLEMÉNYEK.

Készülék palaczkozott borok lefejtésére. Ha palaczkozott bor hosszú időn át fekszik a pinczében, az üveg falaira rendszeresen valami válomány rakódik le, mely a bor kitöltésekor felzavarodik és a bor tiszta tükrét elveszi. Így van ez főleg a vörös borokkal, melyek hosszabb idő múlva festőanyaguk egy részét leválasztják.

A felzavarodást rendszeresen akként szokták elkerülni, hogy a palaczkot óvatosan kinyitják és a bort nagy vigyázattal öntik át más palaczkba, és csakis az így kapott tiszta bort adják át a fogyasztásnak. Ez az eljárás fáradságos, nagy ügyességet követel és mindamellett a veszteség meglehetősen nagy, mint-hogy minden palaczkból 30—40 cm³. bor kárba vesz.

A mellékelt ábrán egy szívó készülék van feltüntetve, mely lehetővé teszi, hogy gyakorlatlan ember is rövid idő alatt, nagy könnyűséggel lefejthesse palaczkozott bort. A szívó *b* szájára alkalmazott kaucsuk- vagy parafadugóval a lefejtendő palaczkot bedugaszoljuk. A dugó a körülbelül 7 cm. hosszú külső és tágabb *b* csövön fel- és letolható, és

már előlegesen úgy igazították, hogy a szívónak *a* szára a palaczk legmélyebb pontjáig érjen. A *c* vékony csőre *m*-nél

alkalmazott kaucsukcső révén most a palaczkba levegőt fúvunk. A befúvásra a bor az *a* csőben emelkedik; a fúvást

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.